

פרק חבית

מתניתין:

א. חבית שנשברה בשבת, מצילין הימנה קמג-ב

מזון שלש סעודות. אבל יותר מכך, גזרו חכמים שלא יציל. שמתוך שאדם בהול על ממונו, חיישינן שמא יביא כלי דרך רשות הרבים.

ומזון שלש סעודות מותר לו להציל, אף בכמה כלים. דאילו בכלי אחד, כל כמה שרוצה הוא מציל, כדאיתא לעיל [קכ א].

ואף אומר לאורחים, בואו והצילו לכם מחבית זו מזון שלש סעודות. שלכל אחד ואחד מותר להציל בשיעור זה.

ומותר לו להציל ממנה, ובלבד שלא יספוג בספוג את היין, בשביל לחזור ולהטיפו לתוך כלי אחר. גזירה, שמא יסחוט את היין מהספוג, והוי ליה "מפרק", שהוא תולדת "דש".

ב. אין סוחטין בשבת את הפירות, כדי להוציא מהן משקין. שהסחיטה אסורה משום "מפרק", דהיינו תולדת "דש".

ואם יצאו המשקין מהפירות מעצמן, אסורין הם בשתייה באותה שבת. גזירה שמא יבוא לסחוט בידים.

רבי יהודה אומר: אם היו הפירות מכוונסים

לצורך אוכלין, היוצא מהן בשבת מאליו — מותר. משום דלא ניחא ליה במה שהמשקה זב מהם, שהרי אינם עומדים לכך. הלכך ליכא למיחש בהו שמא יסחוט לכתחלה.

ואם הפירות עומדים לצורך המשקין הזבים מהם — המשקה אסור. דמאחר וניחא ליה במשקה היוצא, גזרינן שמא יסחוט.

וכשם שיש איסור מפרק בסחיטת פירות, כן אסור משום "מפרק", לרסק חלות דבש בשבת, כדי להוציא מהן את הדבש. לפיכך, אף דבש שזב מאליו, אסור משום גזירה, שמא ירסק.

ואף חלות דבש שכבר ריסקו מערב שבת, ויצאו דבשיהן בשבת מעצמן — הרי הם אסורין. ואף שכבר מרוסקות הן קודם השבת, ושוב אין דרך לסוחטן, וליכא למיחש שמא יסחוט — מכל מקום, גזרינן אטו חלות דבש שאינן מרוסקות.

ורבי אלעזר מתיר. דהא ליכא למיחש לשמא ירסק. ולא גזר אטו חלות שאינן מרוסקות.

גמרא:

תנא: חבית שנשברה ובא להציל ממנה מזון ג' סעודות, לא יספוג את יינה בספוג, על ידי

חקופה(3). בכדי שלא יעשה בשבת כדרך שהוא עושה בחול(4).

שנינו במתניתין: אין פוחטין את הפירות וכו'. רבי יהודה אומר: אם לאוכלין מותר.

אמר רב יהודה אמר שמואל: מודה היה רבי יהודה לחכמים בזיתים וענבים. שאף במכונסין לאוכלין ולא למשקין, נמי אסור המשקה היוצא מהם.

מאי טעמא? — דכיון דרובן לפחיטה נינהו, הרי אף באותן שאין עומדין לכך, יהיב דעתיה במשקה היוצא מהן, וניחא ליה בהו.

ועולא אמר משמיה דרב: חלוק היה רבי

שניח את הספוג ביין, ויחזור ויטיפו לתוך כלי. גזירה שמא יסחוט.

ואם של שמן היא, לא יטפח יכניס כפיו בשמן, בשביל שהשמן ידבק בהן, ויחזור ויקנחן בשפת הכלי לתוכו.

וטעם האיסור הוא, כדי שלא יעשה בשבת, כדרך שהוא עושה בחול(1). שכל עובדין דחול אסורים בשבת.

תנו רבנן: אם נתפזרו לו פירות בחצר, הרי הוא מלקט על יד על יד [מעט מעט] ואוכל(2).

אבל לא ילקט לתוך הסל, ולא לתוך

מיהו הרמב"ן כתב דאיירי בנפלו לתוך צרורות ועפר, שצריך להפרידם מתוכם. וטעם האיסור הוא משום דמחזי כבורר.

4. והרמב"ם בפרק כא הלכה יא כתב: המדבק פירות עד שיעשו גוף אחד, חייב משום "מעמר". לפיכך, מי שנתפזרו לו פירות בחצירו, מלקט על יד על יד ואוכל. אבל לא יתן לתוך הסל, ולא לתוך הקופה, כדרך שהוא עושה בחול. שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול, שמא יכבשם בידו בתוך הקופה ויבוא לידי עימור.

ותמה המגיד משנה שם בטעמו, והניח בצריך עיון.

וזה שלא כדעת הסמ"ג, שכתב דאין עימור אלא כשמאספו במקום גידולו.

ודברי הרמב"ם צריכים ביאור. שהרי הוא עצמו כתב בפרק ח הלכה ה, דבלקיטה גרידא חשיב מעמר, ואף בלא שמדבקם לגוף אחד.

1. ואף על האיסור לספוג ביין קאי האי טעמא. והוא טעם נוסף על מה שנתבאר ברש"י לעיל, דהוא משום גזירה שמא יסחוט.

ונפקא מינה, דלהאי טעמא אסור אף במקום דליכא חשש סחיטה. וכגון שיש לו לספוג בית אחיזה. תוספות.

2. והתוספות לא גרסו "ואוכל". דהא אף אם אינו אוכל את המעט שלקט קודם שילקט עוד, נמי מותר. דהא קתני סיפא "אבל לא לתוך הסל". משמע דלתוך כסותו שרי אפילו הרבה.

אבל הרי"ף והרמב"ם גרסו כן, ולדידהו, אף לתוך חיקו אסור ללקט הרבה בפעם אחת. שלטי גיבורים.

3. ודוקא אם נתפזרו בחצר, אחת לכאן ואחת לכאן. אבל אם נפלו למקום אחד, מלקט אף לתוך הסל. ולא חשיב כעובדא דחול בהכי. רבינו יונה.

יהודה על חכמים, אף בזיתים וענבים. שאם הם עומדים לאוכלין, לא ניחא ליה במשקה היוצא מהם, וליכא למיחש בהו שמא יסחוט⁽⁵⁾.

ורבי יוחנן אמר: פליגי רבי יהודה וחכמים, בין בשאר פירות ובין בזיתים וענבים [כרב]⁽⁶⁾. והלכה כרבי יהודה בשאר פירות. ואין הלכה כרבי יהודה בזיתים וענבים, אלא כחכמים. דכיון דרובא לסחיטה קיימי, לעולם ניחא ליה במשקה היוצא מהם, ואיכא למיחש בהו שמא יסחוט.

אמר רבה, אמר רב יהודה, אמר שמואל: מודה היה רבי יהודה לחכמים, בזיתים וענבים. ומורדים חכמים לרבי יהודה בשאר פירות העומדים לאוכלין, שהמשקה היוצא מהם מעצמו מותר. שכיון שאין סתמן

עומדים לסחיטה, אם הם מכונסים לאוכלין, ליכא למיחש בהו לסחיטה.

אמר ליה רבי ירמיה לרבי אבא: אם כן, אלא במאי פליגי? הא אמרת דבזיתים וענבים, לכולי עלמא אסור. ובשאר פירות, לכולי עלמא מותר.

אמר ליה רבי אבא: לכי תעיין בה, תשכח במאי פליגי.

אמר רב נחמן בר יצחק ופירשה: מסתברא, בתותים ורמונים פליגי. דאיכא אינשי שמכניסים אותם למשקים, ואיכא דמכנסי להו לאוכלים. וסברי רבנן, דמאחר דקיימי נמי לסחיטה, ניחא ליה במשקה היוצא מהן, אף היכא דלא הכניסן לשם כך.

ובהכרח דאף הוא אית ליה דאינו חייב בלקיטה שלא במקום הגידול. דאי לאו הכי, ליאסר נמי ללקוט פירות בחצר מדאורייתא, ואף כשלא מדבקם. ואם כן, מהיכי תיתי דבדיבוק יהיה חייב אף שלא במקום הגידול.

ונתבארה שיטתו באגלי טל [מלאכת מעמר סעיף ב], דלעולם אף שלא במקום גידולו איכא משום "מעמר". אלא דלאחר שכבר נתאספו הפירות במקום גידולם, אין מעמר אחר מעמר. אבל כשמדבקן לגוף אחד, דעביד בהו תוספת עימור שלא נעשתה בהם מעולם, חייב. וכן נראה מדברי תוספות ר"ד, בפרק "כלל גדול".

5. וכתב הריטב"א, דעל פי המבואר בחולין [יד ב], דוקא לרבנן טעם האיסור הוא משום חשש סחיטה. אבל לרבי יהודה אליבא דרב [דלא מפליג בין זיתים וענבים לשאר פירות], אסרינן למשקין שזבו משום "נולד".

אבל לשמואל דאמר מודה היה רבי יהודה בזיתים וענבים, בהכרח דאף טעמא דרבי יהודה הוא משום חשש סחיטה. דאי משום נולד, אמאי מודה בהו? הא כל שהכניסן לאוכלין, אוכלא דאיפרת הוא, ולא חשיב נולד. ומיהו רש"י שם פירש את דברי הגמרא בענין אחר.

6. ומדברי הרמב"ן והרשב"א נראה, דלרבי יוחנן, אסורים חכמים אף בשאר פירות, כגון פגעיין ופרישיין, שאין דרכם בסחיטה כלל. ולא דוקא בתותים ורמונים שדרכם קצת בסחיטה. וצריך עיון, הא לקמן [קמד ב] תניא, דאף לכתחלה מותר לסוחטם. והרמב"ן והרשב"א עצמם פירשו התם דאף כשסוחטן לצורך מימיהם מותר [ודלא כרש"י ותוספות התם. ויעוין שם בהערה 4]. ויעויין בחזון איש ריש סימן נה.

פליגי. אבל בשאר פירות, דליכא מאן דמכניסין למשקין, מודו בהו רבנן.

שנינו בברייתא: תותים ורמונים שהכניסין לסתם, המשקה היוצא מהן אסור — דברי רבי יהודה.

ומקשינן: וכי סבר רבי יהודה דבמכניסין סתם נמי אסור?

והא קיימא לן: אין האוכלים מקבלים טומאה, אל אם כן הוכשרו לטומאה על ידי שנפלו עליהם משקין.

והא תנן: חלב האשה מטמא [מכשיר] בין אם יצא ממנה לרצון [ברצונה], ובין אם יצא ממנה שלא לרצון. וטעמא מפרש בסמוך.

אבל חלב הבהמה אינו מטמא [מכשיר] אלא אם יצא לרצון הבעלים.⁽⁸⁾ ובלאו הכי לא חשיב משקה, להכשיר את האוכלין.

וכן אינו נטמא בטומאת משקין, אם נגע בו השרץ.⁽⁹⁾

אמר רבי עקיבא: והלא קל וחומר הוא:

מאי שנא חלב בהמה דבעינן ביה רצון [וכן סלי זיתים וענבים דמייתי לקמן], ממי גשמים דלא בעינן בהו רצון בתחלת ירידתן, אלא בשעת נתינתם על הפירות בלבד.

אלא דבהמשך המשנה התם קתני, אמר רבי שמעון: מכאן ואילך היינו משיבים לפניו [לפני רבי עקיבא]: מי גשמים יוכיחו, שאין מטמאין אלא לרצון.

ואמר לנו רבי עקיבא: לא אם אמרתם במי גשמים, שהרי אין רובן לאדם, אלא לארצות

דתניא: זיתים שמשך [זב] מהן שמן מעצמו בשבת⁽⁷⁾, וענבים שמשך מהן יין מעצמו — והכניסין לאותן זיתים וענבים בין לאוכל ובין למשקין — השמן והיין היוצא מהן אסור. משום דברובן הם עומדים לסחיטה.

תותים שמשך מהן מים מעצמן, ורמונים שמשך מהן יין מעצמו [מיץ רימונים קרוי נמי "יין" משום שיש בהם חריפות] — אם הכניסין [לתותים ורימונים] לאוכלין, המשקה היוצא מהן מותר. דמאחר ולא קיימי למשקין, לא ניחא להו במשקה הזב מהן, ולא אתי לסוחטן.

ואם הכניסין למשקין, או שהכניסין לסתם [שלא פירש בדעתו מה יעשה בהם], המשקה היוצא מהן אסור. דהרי ניחא ליה במשקה, וחישינן דלמא יבוא לסוחטם — דברי רבי יהודה.

וחכמים אומרים: בין אם הכניס את התותים והרמונים לאוכלין, ובין אם הכניסם למשקין, המשקה היוצא מהן אסור. דכיון דנמי לסחיטה קיימי, ניחא ליה במשקה היוצא, ואף אם לא הכניסם לשם כך.

אלמא, בתותים ורמונים שהכניסין לאוכלים

7. אבל תוספות פירשו, ד"משך" היינו שהתחיל כבר לסוחטם מערב שבת.

ולשמואל נקיט הכי, לאשמועינן רבותא בתותים ורמונים. דאף שכבר סחטן מערב שבת, אם הכניסין אחר כך לאוכלין מותר.

אבל לרב לרבי יוחנן, בדוקא נקיט "משך". אבל אם לא התחיל לסוחטן, אף זיתים וענבים שהכניסין לאוכלין מותר. דהא קאמרי, חלוק היה רבי יהודה אף בזיתים וענבים.

8. וכתב הרשב"א בשם תוספות, צריך עיון,

ומה חלב האשה, שאינו מיוחד אלא לקטנים, הרי הוא מטמא בין לרצון ובין שלא לרצון – חלב הבהמה, שהוא מיוחד בין לקטנים ובין לגדולים, אינו דין שיטמא בין לרצון ובין שלא לרצון? והרי יש בו תורת משקה, יותר מבחלב אשה.

אמרו לו חכמים: לאו קל וחומר הוא. שהרי אם טמא חלב האשה כשיצא שלא לרצון, האינו אלא משום שאף דם היוצא מגפתה [רגלה או ידה] טמא [מכשיר]. לפי שתורת משקה עליו. וכדררשינן [נדה נה ב] מקרא ד"דם חללים ישתה", שדם ההרוג קרוי משקה. ואף דם היוצא מגוף אדם חי, כ"דם חללים" הוא. שהרי הדם עצמו הוא כמת, לאחר שפירש מהגוף. דמה לי קטלא כולא, מה לי קטלא פלגא.

וכיון שדם האשה חשיב משקה אף כשיוצא שלא לרצונה [שהרי סתם דם מגופה יוצא

שלא לרצון], אף חלבה שיצא שלא לרצון חשיב משקה, לפי שמקורו הוא מהדם. וכדאיתא, "דם נעכר ונעשה חלב".

ואסקו חכמים למילתייהו: אבל למה יטמא קמד-א חלב הבהמה שיצא שלא לרצון? והרי בבהמה קיימא לך, שדם היוצא מגפתה טהור [אינו מכשיר], לפי שאינו חשיב משקה, משום שדם בהמה אינו בכלל "דם חללים". הילכך, אף חלבה אינו מטמא אלא כשיצא לרצון. ודוקא בהכי חשיב משקה, כדילפינן מדכתיב "ותפתח את נאד החלב ותשקהו"⁽¹⁾.

אמר להן רבי עקיבא: אף אם דם בהמה אינו מכשיר, חלבה מכשיר אף שלא לרצון. לפי שמחמיר אני בחלב יותר מברבם.

שהרי החולב את הבהמה לצורך לרפואה⁽²⁾ [כדי שלא יזיק לה החלב], אותו חלב טמא. דהא לרצונו הוא יוצא ממנה.

ואיצטרך לקרא ד"ותפתח את נאד החלב", אלא לרבי עקיבא, או לחלב בהמה לרבנן]. והרשב"א כאן הביא בשם הר"ש, דחומרא בעלמא קאמר. דלפי שאשה חמורה בכך שדמה מטמא, אין ללמוד ממנה לבהמה אף לענין חלב. אכן בר"ש שם דחה אף פירוש זה. ופירש, דאשה שאני משום שיש להשוות את כל המשקין היוצאין מן האשה. וכשם שדמה מטמא בכל גוונא, אף חלבה כן.

2. ולחנם נקט "חולב לרפואה". אלא הוה מצי לאוכוחי מכל חלב בהמה שהוא טמא, אף שדמה טהור. דמוכח מזה, דטעמא דטומאת החלב אינו משום "דם נעכר ונעשה חלב". תוספות. ויש ליישב, דמדם בהמה העומד לשתיה, ליכא לאוכוחי מידי. דבאמת הוא, מכשיר כמו חלב. ודוקא מדם הקזה דאינו מכשיר, מוכחינן.

ולאילנות. אבל רוב החלב לאדם. כלומר, דוקא מי גשמים בעו רצון, משום דסתמן אין עומדין לשתיה.

משמע, דלרבנן דפליגי עליה, אין הכי נמי דכל המשקין צריכים רצון מתחלת יציאתן. ומי גשמים צריכים רצון לכולי עלמא.

9. רש"י. אבל הריטב"א כתב, דלא איירי מתניתין אלא מהכשר. אבל לקבלת טומאה לא בעינן רצון כלל.

1. כן פירש רש"י בסברת חכמים. אבל הר"ש שם תמה על דבריו, דאם כן למה איצטרך תרי קראי לדם ולחלב? תיפוק ליה משום ד"דם נעכר ונעשה חלב", והיינו הך הם.

[מיהו, כבר תירצו זאת בתוספות כאן, דלא